Réger Zita 1990. *Utak a nyelvhez*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
Réger Zita 1995. The language of Gypsies in Hungary: an overview of research. *International Journal of the Sociology of Language* 111: 79–92.
Réger Zita 1999. Teasing in the Linguistic Socialization of Gypsy Children in Hungary. *Acta Linguistica Hungarica* 46: 289–315.
Réger Zita 2002. *Cigány gyermekvilág.* L'Harmattan Kiadó, Budapest.
Réger Zita – Gleason, Jean Berko 1991. Romani child-directed speech and children's language among Gypsies in Hungary. *Language in Society* 20: 601–617.
Sapir, Edward 1933. Language. In: Seligman, Edwin Robert – Johnson, Alvin eds., *Encyclopaedia of the Social Sciences* 9. Macmillan, New York. 155–169.
Schieffelin, Bambi B. 1985. The Acquisition of Kaluli. In: Slobin, Dan Isaac ed., *The Cross-linguistic Study of Language Acquisition.* Lawrence-Erlbaum Associates, Hillsdale. 525–593.

Kresztyankó Annamária
Maimonidész Zsidó Általános Iskola és Gimnázium

Horváth János és Nagy J. Béla levelezése

A két tudós személyes kapcsolatának első nyomait a Napkelet őrzi, amelyben Nagy József az 1920-as évek közepén több kisebb cikket jelentetett meg a szerkesztés munkáját elvégző Horváth János közreműködésével (Nagy 1924, 1925, 1926). Ezen a rövidebb néven korábban Nagy J. Béla már a Nyelvőrben is publikált (Tompa 1954: 222).

Kevesen ismerik Horváth János baráti társaságát. Ennek tagjai voltak az Irodalomtörténeti Társaságból Angyal Dávid, Baros Gyula, Pintér Jenő, az Eötvös Collegiumból Gerevich Tibor, Eckhardt Sándor, Hankiss János, Kodály Zoltán, Németh Gyula, Pais Dezső, Szabó Miklós, Szekfű Gyula, Török Pál, Trócsányi Zoltán; az Akadémiáról Károlyi Árpád, Melich János, Solymossy Sándor, Zsigmond Ferenc; a Napkeletből Gyallay Domokos, Keményfy János, Nagy J. Béla és Tolnai Vilmos.

A Múzeum körúton lévő Szikszay étterem, majd 1926 nyarától, Horváth János Tisztviselőtelepre költözése után a (ma a Bláthy Ottó utcában lévő) Kaszinó, később az Üllői út elején található Potzmann vendéglő volt a szokásos összejöveteli hely. Ezek a pénteki találkozások voltak a baráti kör rendszeres fórumai; azonban ezekről maradt fenn a legkevesebb anyag. (Mindezekről lásd: Korompay H. J. 2020: 251.)

Többek között ezekre emlékezett vissza az Akadémiai Könyvtár és Információs Központban őrzött levelezés (a Horváth Jánostól származók csak részben maradtak fenn). Ezekből közöljük kronologikus rendben tudománytörténetű érdekű megjegyzéseiket.

A kéziratban előforduló aláhúzott elemeket, melyek legtöbbször nyelvi formákat emelnek ki, dőlten közöljük. A szakirodalmi utalásokat a Magyar Nyelv szerkesztésmódjához igazítottuk. A levelek szövegében az általunk megadott hivatkozásokat szögletes zárójelben tüntetjük fel. Kiegészítéseink szintén szögletes zárójelben jelennek meg.

A levelekben említett Horváth János-művek a legújabb kiadásban is olvashatók (HJVM., HJIM. I–IV., HJIKM.V.).

DOI: https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2026.3.328

Nagy J. Béla levelei Horváth Jánosnak (1940–1941):

Veszprém,[1] 1940. aug. 9. „Mélyen tisztelt Professzor Úr! […] Ha nem alkalmatlan az időpont, kedden (13-án!) d. u. tenném tiszteletemet".[2]

1941. okt. 27. „Kedves Barátom! […] Az olvasókönyvben [NAGY szerk. 1939], igaz, van két kivetnivaló olvasmány, ámde nem egyvégtiben, hanem valamivel előbbre, egymástól egy kis távolságra. Szívesen ki is hagynám őket, csakhogy nem lesz újabb kiadás. Ezt a mostanit fogják újra nyomtatgatni, míg csak sutba nem vágják az egészet.

A másik könyvnek [NAGY 1941] stílustörténeti részével nagyon meg voltam akadva, mert a magyar stílus története még nincs eléggé kidolgozva. Azt találtam legjobb megoldásnak, hogy összefoglaltam az olvasókönyv kiváló stílustörténeti olvasmányainak velejét. Igyekeztem használható iskolai könyvet írni, és örülök, hogy néhányan méltányolják jóakaratomat.

Ha nyugalomba mehetek és Isten éltet, szeretnék még egyetmást megírni. A tankönyvek sok időmet lefoglalták, 1938 óta minden nyaramat rájuk áldoztam, mert mindegyik osztálynak kellett valamit írni vagy szerkeszteni, némelyiknek többfélét is. Most, hogy szerencsésen végére értem a hosszú sorozatnak, megihatjuk az áldomást."

Horváth János levele Nagy J. Bélának (1942):

Káptalanfüred, 1942. júl. 31. „Örvendek, hogy te is ráadtad magad a helyesírás tanulgatására; ezt eddig csak Sz.[innyei] J.[ózsef] bácsi tudta; majd megtanulom tőled én is."

Nagy J. Béla levelei Horváth Jánosnak (1944–1948):

1944. júl. 15. „Melich professzor úr azt írta, hogy Szabó Miklós az Akadémia könyvtárába kap beosztást. Ez talán kellemesebb lesz neki, mint a Múzeum, ha már nem lehet megmaradni a Kollégiumban."

1944. aug. 17. „Nagyon örülök annak, hogy Szabó Miklós ügye így fordult. Bár senki se vállalkoznék az utódlásra, és szégyenszemre kénytelenek volnának őt nevezni ki saját utódjának. – Ez volna a hebehurgya és igazságtalan intézkedésnek méltó büntetése."

1944. szept. 24. „Képzelem, hogy a szegény jelöltek mennyire elszontyolodtak, ha másnál kellett vizsgázniok az utazási akadályok miatt. Nagy baj ez mindnyájunknak. Én ma egy hete kaptam meg legutóbb a napilapomat, pedig pénteken már lehetett a városban újságot kapni. Azt mondják, a fehérvári állomást és környékét agyonbombázták.[3] Állítólag sok halott is van, mert az állomás tele volt utasokkal, s azok mind a lejárókba húzódtak le, abban a reményben, hogy ott nagyobb biztonságban lesznek. Hiteles híreket persze nem tudok. Mi is néztük az országútról az égnek a tűztől származó megvilágítását akkor este."

1948. júl. 22. „A könyv nagyon szép,[4] [Pais] Dezső különös dicséretet érdemel érte. Csak azt sajnálom, hogy én nem írhattam bele, mert nem voltam Horváth Jánosnak

[1] Nagy J. Béla összes levele innen íródott.

[2] A látogatás Káptalanfüreden, Horváth János 1936-ban elkészült nyaralójában történt, ahová Nagy J. Béla igen sokszor, utoljára 1959-ben elment.

[3] Horváth János ugyanazon a napon, 1944. szeptember 19-én készült Káptalanfüredről Pestre utazni; családja nehezen beszélte le róla.

[4] Magyar Századok. „Ezt a könyvet születésének hetvenedik, egyetemi tanárságának huszonötödik fordulóján HORVÁTH JÁNOSNAK ajánlják tanítványai". Egyetemi Nyomda, Budapest, 1948.

tanítványa. Nem voltam először azért, mert 1901-ben nem vettek föl a kollégiumba, hiába adott a szegedi állami Főreáliskola tanári kara külön ajánlólevelet az érettségi bizonyítványom mellé. Másodszor talán öreg is vagyok; ha fölvettek volna is, nem tudom, 1903/4-ben lehettem volna-e a helyettesítő tanárnak tanítványa, mert nem tudom, mi volt az a helyettesítő tanár. Bár Dezső se sokkal fiatalabb, mint én. Úgy látom, ő a legöregebb a tanítványok között."

1948. okt. 23. „Nagyon sajnálom, hogy az a két bosszantó sajtóhiba benne maradt a folyóiratban [HORVÁTH 1948],[5] és bocsánatot kérek érte, mert részben én vagyok az oka. Elmondom, hogyan született meg a Magyarosannak ez a füzete. De azon nem győzök csodálkozni, hogy a szerkesztő úr nem küldött korrektúrát. Követelni kellett volna. – A szerzőnek mindig látnia kell cikke levonatát, mert ő ismeri legjobban cikkét. A szerkesztőnek is érdeke, hogy a szerzőre lehessen hárítani a felelősséget, ha valami hibát a szerző sem vett észre a cikk szedésében. Ezt én jól megtanultam 21 évi szerkesztési munkám közben. Dezső is tudja ezt, mindig küld is korrektúrát."

1948. nov. 3. „[I]nkább kérdezgetek egyet-mást. »Hová lépsz most, gondold meg, oh tudós, Az emberiségnek elhányt rongyain … Leírva áll a rettentő tanulság: …«.[6] Az első szót én vonatkozó határozószónak érzem, tehát így értem a mondatot: »Gondold meg, hogy ahová lépsz most, ott az emberiségnek« stb. Jól értem-e? Azért kérdezem, mert van, aki kérdésnek fogja fel: »Gondold meg, hogy hová lépsz most.« − A másik: »Hogy elúntak otthon űlni, Halat csalni, őzet űzni: Új kalandra, szebb csatára Ereszkedtek a pusztára.«[7] Az első mondat időhatározó-e (amikor?) vagy okhatározó (minthogy?)? Nehéz különbséget tenni, de én inkább okhatározónak érzem, mert ha időhatározó volna, a *hogy* helyett *ahogy* v. *amint* is beleillenék a mondatba, pedig nem igen illik bele."

Horváth János levele Nagy J. Bélának (1948):

Bp., 1948. nov. 6. „Az első verset én nem úgy értettem, mint te, hanem így: »Gondold meg, (hogy) hová lépsz«. Szórendje is arra vall, mert különben alighanem így kellene lennie: »Hová most lépsz«, stb. Lehet, hogy nincs igazam. – A másiknál csakugyan alig lehet kifogástalan, megokolható választ adni. Maga a szöveg nem kínál fogódzót. Hacsak az »Új kalandra« jelzője nem vall arra, hogy Arany valami időviszonyítást érzett bele: újat régihez, időben tehát megelőzőhöz való viszonyítást. A *hogy* helyett odaképzelhető: *mikor, már.*"

Nagy J. Béla levelei Horváth Jánosnak (1948–1954):

1948. nov. 12. „Arany János verse itt csakugyan olyan, hogy így is lehet magyarázni, úgy is. Ha cselekvésnek fogjuk fel az elunást, lehet időhatározói: Mikor már eluntak otthon ülni. Ha állapotnak gondoljuk (unalmukban), lehet okhatározó: Minthogy eluntak… […]

Vörösmarty versében azért sejtek vonatkozó határozószót, mert ha kérdő a *hová,* akkor az első sor végén pontnak kellene lenni, pedig vessző van. Ha vonatkozónak fogjuk fel, beleillik a vessző: A könyvtárban, ahová lépsz most, … az emberiségnek elhányt rongyain stb. Az igaz, hogy a »most lépsz« ilyenkor szokásosabb szórend, de amaz sem lehetetlen. Ez is olyan eset, hogy csak maga a költő tudná megmondani, hogyan értette.

[5] A folyóirat következő füzete Hibaigazítást tartalmaz e két sajtóhibára nézve (1948: 64).

[6] Vörösmarty Mihály, Gondolatok a könyvtárban.

[7] Arany János, Rege a csodaszarvasról.

Bende vitéz balladájában is van egy ilyen megakasztó hely: Nos, az új párt rokoni, − egy püspök Előveszi, hogy mi esett köztök…[8] Tehát rokon*i*, nem rokon*a*, egy püspök (így van minden kiadásban, Riedl [Frigyes] tankönyvében is [RIEDL 1889], melyből oly szívesen tanítottam). Ezt úgy értem, hogy kihagyásos szerkezet: az új párt faggatják rokonai, köztük egy püspök is előveszi őket. A közbeszúrt gondolatjel is erre mutat, úgy vélem. Jól vélem?"

1949. okt. 14. „A pénz persze nem levél. Azzal tartozom olykor, mert mindig kevés van belőle. Ma is azért nem mehetek föl az Akadémiát megreformálni. Én úgyis tudom, hogy csak tanácskozásra és kihalásra ítélt tag leszek. Vigasztalásom csupán az, hogy a legfőbb hatóság, akit nem lehet megreformálni, az intéző és a működő tagokat is már eleve kihalásra ítélte. Egyébként köszönöm a szíves tájékoztatást."

1949. dec. 30. „Az üzleteket egymás után államosítják. Most a nyomdák kerültek sorra, köztük az egyházmegyei is. […]

A nyelvész kongresszusról (így volt írva a tájékoztatón, két szóba) csak annyit hallottam, hogy nyelvtant és szótárt fognak kiadni. Ezt már az ötéves tervből is tudtam. Egy nagy leíró nyelvtanhoz én is régóta gyűjtögetem az anyagot, de csak a százéves terv »keretében« adom ki, vagyis majd ha százéves leszek.

A Magyar Nyelvet máig se kaptam meg, tán nem is kapom. A Magyarosan szerkesztője is régóta hallgat."

1950. ápr. 25. „Balassának új kiadása [BALASSI 1951] énnekem nem örvendetes hír, hanem szomorú, mert én most, sajnos, nem vehetek könyvet. […]

A Magyar Nyelvtől kaptam márc. 2-án 40 ft írói díjat. […]

A Magyarosanról semmi hír. A szerkesztő mélyen hallgat. A Nyelvtud. Intézet megküldte áprilisi kiadványát is. [SZMIRNYICKIJ 1950.] Melegen ajánlom belőle az utólsó cikk elolvasását (33−44. l.) Dezső bizonyosan kölcsönadja, ha nincs meg."

1950. máj. 14. „Mostanában némely embernek felelnie kell ilyen kérdésekre: »Van-e Isten?« Ha éntőlem kérdeznék, Voltaire-rel felelnék: »Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer.« Voltaire csak tudja! (Egy könyvem pontosan idézi a lelőhelyet: O.[thon] Guerlac, Les citations françaises, 103. l.)

»Hogyan keletkezett a világ?« Erre Petőfivel felelném: Isten teremtette. »Járjatok be minden földet, Melyet isten megteremtett…«[9] Petőfi csak tudja!"

1950. okt. 9. „Egyébiránt három, sőt majdnem négy napig Pesten voltam; az Akadémia és Dezső hívott fel a helyesírási szabályzat új kiadásának imprimálás előtti átnézésére. Ma egy hete mentem föl és egy pestkörnyéki rokonnál dolgoztam. Csütörtökön este befejeztem volna a munkát; a pénteket látogatásokra szántam, de egy szerdán este érkezett rossz hírre (megint beszállásolás), másnap haza kellett jönnöm, s itt dolgoztam tovább. Nagyon sajnálom, hogy nem tehettem tiszteletemet. Tró [Trócsányi Zoltán] mesterrel az utcán találkoztam. Dezső majd többet is mond."

1950. dec. 9. „Petőfinek *Levél Arany Jánoshoz* c. versében van egy ilyen részlet: »Hát én? én nevemet karcoltam volna homokba, | Melyet névvel együtt, egy *hó* szellője is elfúj?« Mikor mostanában újra elolvastam, először a hóesésre gondoltam. Aztán gondolkodni kezdtem rajta, hogy hátha hónapot *kell* érteni. Utánanéztem levelezésükben. Arany

[8] Arany János, Éjféli párbaj.

[9] Petőfi Sándor, A magyar nemzet.

47. VI. 25-én írt Petőfinek, aztán aug. 5-én. Petőfi aug. 6-án írta a verset, s addig nem kaphatta meg az aug. 5-i levelet. Mármost *hónap*-e v. *hóesés*?"

1950. Lázár napja [dec. 17.] előtt.

„Köszönöm a szíves választ. Én azért kezdtem gondolkozni a szón, mert meg van rövidítve a kifejezés, e helyett: egy hó(nap) alatt is elfúj a szellő.

A Magyarosan január óta nem jelent meg. A verstan [HORVÁTH 1951] és a XVI. század [HORVÁTH 1953] elmaradását nagyon sajnálom, de remélem, hogy egyszer majd olvashatjuk."

1951. márc. 20. „Dezsőnek gratuláltam a Kossuth-díjhoz."

1951. ápr. 8. „Benkő Loránd adott sürgős munkát egy hosszú előadói javaslattal éppen húsvétra. Az *í, ú, ű*, és az *ly* eltörlését egyelőre levette ugyan (egyelőre!) a napirendről, de sok mást meg felvett, pl. nag*gy*űlés, é*sszerű*, sak*k*ör, ref-*lekszió*, te*h*nika, reste*l*em, csenge*tty*ű, ka*bzsi*, rö*k*tön, stb. (Mind nem fér ide). Soká dolgoztam válaszomon."

1951. júl. 31. „Mi is vesződünk sok mindenfélével. Én mellesleg igyekszem dolgozni is: május-júniusban a helyesíráson kotlottam, júniusban az értelmező szótár próbafüzetén, most meg az *-án, -én* kérdését tanulmányozom."

1951. nov. 5. „Tán elmondta Dezső, hogy mi itt nyugtalan napokat éltünk át, bár én kaptam az Akadémiától egy írást. Eddig nem volt rá szükség. Októberben a Földrajzi Könyv- és Térképtárnak dolgoztam: a földrajzi nevek írására tettem javaslatokat, persze contra Wien és társai, de finoman, hogy meg ne haragudjanak. Hogy aztán elfogadják-e, az más kérdés."

1951. dec. 19. „Nem mentem föl a nag*gy*űlésre, mert az *ott*artózkodás sokba került volna az utazással egyetemben. Gyönge szavamat egy cikkben »fölemeltem« az ilyen »helyesírási« javaslatok ellen." [NAGY 1951.]

1951. dec. 29. „Domanovszky [Sándor] gyászát már tudtam Prohászka Lajos leveléből. Kétszeresen fájdalmas az ünnep előtt. […] A földrajzosok, úgy értesültem, elfogadták előterjesztésemet."

1952. jan. 26. „Most kaptam meg a kitűnő könyvet, és nagyon hálásan köszönöm!" [HORVÁTH 1951.]

1952. máj. 16. „Nagyon el voltam foglalva sürgős munkával, mert Lőrinczének kellett dolgoznom (Nyelvhelyességi babonák). [NAGY 1953.] Hozzászólásra is küldött egy cikket, de nem szívesen szóltam hozzá. Most az értelmező szótár küldeményét várom (Országh [László] is munkára kért), s addig az Akad. Értesítőben gyönyörködöm.[10]"

1953. márc. 30. „Három húsvéti kérdés:[11] 1. *A dalnok búja.* Itt azt hittem, hogy nem jó helyen van az idézőjel a »*De ő nem is zeng.*« előtt; lejjebb kellene lennie: *Oh, ti nagyok…*« De most úgy látom, *lehet* [kétszer aláhúzva, fölötte: kell!] a »*De*« előtt is. Harmadik személyben beszél magáról a költő. 2. *A kép mutogató.* Lehr magyarázatát (MNy. II, 458−9) nem hiszem el. [LEHR 1906b.] A *savanyú tej* nem képletes itt, hanem a nyomorúságra vonatkozik (Férje könnyebben veszi). 3. *Éjféli párbaj.* Nos, az új párt rokon*i*, − egy püspök | Elővesz*i*… Nyilván csak költői szabadság, elővesz*ik* rokon*i*, köztük egy p."

1953. ápr. 3. „Balogh Jenő haláláról Melich professzor úr értesített. […] *Zsigmond Feriről* mi hír?"

---

[10] Az Akadémiai Értesítő 1952. évi első füzetének címlapján piros szedéssel ez áll: „ÜNNEPI SZÁM RÁKOSI MÁTYÁS 60. SZÜLETÉSNAPJA ALKALMÁBÓL".

[11] A kérdések Arany János három versének egy-egy részletéhez kapcsolódnak.

1953. okt. 14. „Beküldtem ösztöndíjas dolgozatomat Simonyi nyelvművelő munkásságáról. [NAGY 1954.] Még egyszer át kellett néznem tördelve a Lőrincze szerkesztette *Nyelvművelésünk főbb kérdései* c. kötetet [LŐRINCZE szerk. 1953]. Az Értelmező Szótár is hozzászólást vár tőlem."

1953. dec. 20. „Először is gratulálok a tiszteleti tagsághoz. […] Megjelent Lőrincze szerkesztménye, benne nyelvhelyességi babonáim. [NAGY 1953.] Szerettem volna belőle adni csekély viszonzásául a kapott sok szép könyvnek, de csak *egy* példányt adtak belőle."

1954. jan. 25. „Köszönöm a hosszú levelet, a gratulációt. Ezer forintot kaptunk fejenként, annak a könyvnek a szerzői. A nyögdíjat egészítjük ki vele, mert én csak 665-öt kapok havonként, nem lévén se fizetéses doktor, se kandidátus. Tanulói ösztöndíjért újra folyamodtam ugyan, de azt elég késedelmesen intézik el, ha megadják is (tavaly ápr. közepén kezdték el kiutalni)."

1954. márc. 22. „A *keresztül* névutónak hibás használatáról nekem annyi jegyzetem van, hogy most kimentem a konyhába, és kíváncsiságból megmértem. Negyedfél deka! […]

Különben *úgy tűnik* nekem, a Magyarosan *időben* meg-megrovogatta ezt a *keresztül*-t (IX, 149; XI, 83), de nem ártott neki. [ZENTAY 1940, BUZÁS 1942.] Az *öndugájába dől* meg éppenséggel klasszikus kocsintás ['elferdített, hibás kifejezés']. Egyébiránt ez a *duga* a legújabb etimológiai kutatások szerint német jövevényszó, a *Degen*-ből származik. A vezércikkíró nyilván a *kardjába dől* szólás képmására alkotta a magáét, mert tudvalevőleg az ember vagy *önkardjába dől* bele, vagy a máséba. […]

[Dezső] Azt írta egyebek között, hogy Benkő doktorátusát megtorpedózták, a témát nem tartották doktori színvonalúnak. [Vö. BENKŐ 1953.] Én csupán azt az eufemisztikus hírt tudtam az ügyről, hogy a disputát »technikai akadályok miatt elhalasztották«."

Horváth János levele Nagy J. Bélának (1954):

Budapest, 1954. ápr. 14. „A rókáról jut eszembe egy legújabb etyimológyiám, amelyet azonban Dezső nem látszik komolyan mérlegelni. A MNy.ben legutóbb Kubínyi L.[ászló] írt a *roh* színnévről [KUBÍNYI 1953]; nos, én megállapítottam, hogy a *róka* (*róh-ka) ennek kicsinyítős továbbképzése, tehát = vöröske, piróka, stb. Remélem, te jobban méltányolod nyelvészkedésemet, mit D.[ezső] barátunk. Pláne ilyen *roh*adt világban! Különben Kubínyi is említ *-csa* kicsinyítő alakot: csuda, hogy nem gondolt a *-ka* képzősre!

Azt írod egy bizonyos hírlapi cikkel kapcsolatban, hogy »difficile est satiram scribere«. Úgy látszik, ezt manapság csakugyan nehéznek tartják, mert mind a hazai tudományos irodalomban, mind a világsajtóban folyvást sürgetik e műfaj művelését; de úgy tudják, hogy elébb a szatíra »elméletét« kell tisztázni. Ha az meglesz, megfelelő vita-alapvetés után, akkor már fogják tudni íróink, hogy hogy kell azt csinálni. Haladunk! Petőfi, Arany még csak úgy vaktában írtak szatírát, s egyebet. Mivé fejlődhetnének ma! […]

Kivált pedig saját egykori műveimet vagy kiadatlan előadásaimat nem szeretem olvasni. Most pedig arra akarnak rávenni. T. i. a Művelt Nép kiadó most már tudományos munkák kiadását akarja megindítani sorozatosan. Ez ügyben hoztak nekem már üzenetet, hogy hajlandók újra kiadni régi dolgaimat (még Petőfimet is!), meg ki nem adott egyetemi előadásaimat. Megígértem, hogy gondolkozni fogok a dolgom. El is kezdtem olvasni hol ez, hol amaz könyvemet vagy kéziratomat, − »Nunc his, nunc illis mentem delectare libellis« (Janus Pann.[onius]) – de igencsak odalyukadtam ki, ahová Markalf barátunk,

aki nem akadt kedvére való fára, melyre felakaszthatnék. Valóban afféle »felakasztás« volna számomra ócskaságaim közrebocsátása és bizonyára matadori megvitatása, mikor legújabb könyvemet valósággal kitiltották a forgalomból. Ha ez nem jó, hát még a régiek! Én ugyanis semmit sem változtatnék rajtok, pótlást sem írnék hozzájok, ha komolyan kiadásra kerűlne a sor.

Az Irod. tört. Közleményekben (szerk. Tolnai Gábor) láttad-e a »Szendrői hegedősének«-et, melyet Stoll Béla fedezett fel és tett közzé? [STOLL 1953.] A szerk. levélben szólított fel, hogy szóljak hozzá. Volna is némi verstörténeti jellegű észrevételem, de írni sincs kedvem (nemcsak olvasni). Tolnai G. pedig fel akar keresni. Még eddig nem jött.

Külön lapon teszek be néhány epigrammát, mely nyelvész körökből származik. De nem kell terjeszteni, mert az illetők megneheztelnének a szerzőre, aki különben nemcsak szellemesen és ügyesen versel (szatírát!), hanem karrikaturát is kitűnöen rajzol.[12] D.[ezső] barátunkat pl. nagyon sikerülten valami Gandhi-féle ábrázolatban örökítette meg. Kár, hogy nem láthatod!

Kézcsók! Üdv!

Szerető barátod
Bihari remete."

Nagy J. Béla levelei Horváth Jánosnak (1954–1955):

1954. ápr. 26. „Mint a M. Tud. Akadémiának előléptetett *t*(iszteleti) tagja megnyitom az értekezletet, megköszönve a hosszú és érdekes levelet. A *róka-bóka* megfejtését nagyon valószínűnek tartom; tetszetős magyarázat. […]

Azt tudom, hogy Dezső 86-ban született, mert sokszor mondtam neki, mikor még együtt járogattunk ki az Erzsébetből ebéd után, és egymást tessékeltük kifelé az ajtón: »Parancsolj, kedves bátyám!« […]

A Művelt Nép pedig csak hadd adja ki, amit ki akar adni. A megvitatók csácsogására nem kell adni semmit. Flatus oris!"

1954. máj. 24. „Készül a *helyesírási* szabályzatnak új kiadása. Nem tudom, Dezső beszélt-e róla. Én több újítást hevesen elleneztem benne. Csak hármat említek. 1) *Edzi, fogódzik,* de *eddzük* és *fogóddzatok!!!* 2) *Messe, lássék, tessem* mellett ezt is lehet írni: *metssze*, *látsszék*, *tetsszem!!!* (Erre ezt írtam egyebek közt: Ne *tetsszék,* mit meg nem tesz az Akadémia, hogy modernnek *látsszé*k!) 3) *Kossuth Lajos-i* elgondolás, *Mikszáth Kálmán-os* stílus!!! Érveltem írásbeli hozzászólásomban ezek ellen, de nem tudom, lesz-e foganatja. Bizonyára Dezső se helyesli ezeket a »reformokat«, pedig már így ki van szedve!"

1954. jún. 22. „Elszomorodva olvastam, hogy szegény Gerevich Tibor meghalt. Azóta ismertem, hogy a jó Fülöp Ágost francia óráin ott ült az utólsó padban szegény Greszler Gyula és mások társaságában a splendid isolation (ezt angolosan írtam, tehát nem sajtóhiba!) fénykörébe burkolva. Én mint szegény gólya az első padban ültem Greiner (Gábor) Andor és más gólyák társaságában.! Tempi passati!"

1954. júl. 3. „Remélem, Dezső már nem gyengélkedik, sőt ott tüzeskedett a helyesírási bizottságnak tegnapi ülésén. Én is azért válaszolok ilyen későn, mert minden percemet lekötötték a szabályzatnak új kiadásával. Szinte bombáztak a sok korrektúrával. 90 lapnyi szabályzatot és 515 szóhasábot kellett sietve átnézni levonatban, és mikor már azt

[12] Kubínyi Lászlóról van szó.

hittem, hogy vége, akkor megint küldtek egy csomó »kétséget« hozzászólás végett. Ezek ügyében volt tegnap ülés. No de jó is lesz az új ortog-ráfia (így kell elválasztani).”

1954. júl. 20. „A Kézi Szótár (Értelmező Szótár) szerkesztősége »rendezni« óhajtja az egybeírás kérdését, és javaslatot küldött a helyesírási bizottságnak. Ezt énnekem adták ki hozzászólás végett már régebben, de a 10. kiadású szabályzat munkálatai miatt akkor nem igen értem rá vele foglalkozni. Most írom, hogy mennél előbb felküldhessem.”

1954. szept. 1. „A »Hejesirás« majdnem megjelent; 60.000 példányt már kinyomtattak belőle, de a szerkesztők észrevették, hogy sok betű elkopott, letöredezett, és vétót kiáltottak. Erre újra kiszedték egy részét, és nekem is küldtek belőle két ívet átnézés végett. Új öröm! Így kell írni: *ésszerű, dzsessz-szerű*. Mondtam, hogy az *ésszerű* mintájára így kellene: *dzsesszerű!* (Énszerintem *dzsezz szerű*.) Még sok jó van benne.”

1954. okt. 11. „»De hogy a dologra térjek«[13], a népnyelvben a *megmásol* azt jelenti, hogy *megmásít, megváltoztat. Megmásolta* a szavát a. m. *visszavette*. Meg kellene nézni a NSz. [Nyelvtörténeti Szótár]-t. Azt hiszem, a régi ny.[elv]-ben is így volt, s akkor a »másolva tett mív« a. m. *megváltoztatott mű*. […] Lőrincze volt itt nálunk átutazóban, és cikkeket »vállaltam«.”

1954. dec. 25. „Az új helyesírást én is sokban helytelen írásnak tartom, Puska Géza azonban keveset ért hozzá (cikkét elolvastam), mert ő ilyeneket írt: *megcsonkíttatlanul, játszák*. (Msn. I, 96). [Nagy 1932.] Dezső miért haragszik? Bizonyára ő sem ért mindenben egyet az új szabályzattal.”

1955. febr. 6. „Nagyon hálásan köszönöm a legújabb értékes ajándékot. [Horváth 1955.] […] Sajnos, nem viszonozhatom mással, csak két cikknek »eszmei« odaajándékozásával. Az egyik a Nyr.-ben lesz, a másik a MNy.-ben.” [Nagy 1955a, 1955b.]

1955. márc. 4. „én az idén a 400 Ft ösztöndíjat se kapom, mert – úgy látszik − »a forrásnak kiszáradt az ágya«.[14] A Nyr. már megjelent, a MNy. még csak az elmúlt vasárnap küldte a tördelt korrektúrát […].

Örülök a tanulmányok kiadásának; hadd legyen valami »elavult« is közte!!”

1955. márc. 10. „Nem tudom, kérdeztem-e annak idején, hogy aki valódi akadémikus, megkapta-e a Nyelvművelésünk főbb kérdései c. kiadványt. [Lőrincze szerk. 1953.] Az ilyen magamfajta akadémi-kuss! persze nem kap mást, csak az Értesítőt. Abban a kiadványban éppen Aranynak Grammatika versben c. verséből választottam a jeligét. […]

Tegnap egy szomorú hírt is kaptam: meghalt M.[elich] János bátyánk felesége, febr. 25-én, rövid betegség után. Pusztulunk, veszünk!”

1955. jún. 2. „Az egyénileg dolgozó parasztok együgyű beszéde szerint amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten. Megpróbálok eleget tenni e mélységesen tudománytalan világszemléletből fakadt, sőt kispolgári csökevényt tükröző mondásnak, bár mint afféle kandidátusfiatal a dolce stil nuovóba még nem vagyok eléggé beállított.

Vizsgáljuk hát ki, mi is van a ragyogó eredmény mögött! Bizonyára az, hogy a Bizottság – élesen felvetve az igazságosság problémáját – kiértékelte és kitárgyalta eddigi dicső munkásságomat, azután megállapította, hogy bár kicsit szűk a keresztmetszetem, tűrhetően viszonyulok a tudományhoz, és nem vagyok rossz káder, ha reakciós cikkeket is szoktam írni, de azért mégsem kerültem jobboldali nézetek uszályába (érdemes névrokonom

[13] Arany János, A fülemile.

[14] Arany János, Toldi, IV. ének, 1. versszak.

példájára), és ha nem is voltak hatalmas sikereim, ha nem is zúztam szét rothadt burzsoá nyelvhelyességi elméleteket, és nem is semmisítettem meg Szarvas Gábort, mégis igénylem a legkisebb tudományos fokozatot, ennél fogva a Bizottság pozitívan foglalt állást azon lehetőséget illetően, hogy akadémi-kuss! létemre közelebb kerüljek az akadémikusokhoz."

Csütörtök. [aug. 11.] „A *keresztyén* elhagyását én kifogásoltam, de ebben sem hallgattak rám. Én még írok a Ny.tud. Értekezéseknek 4. számáról (felkértek rá), s ezt is szóvá teszem. Keserűket fogok mondani." [NAGY 1957b.]

1955. szept. 23. „Az *időben* szép kifejezésére ajánlok egy klasszikus lelőhelyet a gyűjtőnek. A jó öreg kocsmárosban olvashatjuk: Mindig későn fekszik, mindig *időben* kel!! Ez a jó magyarság!"[15]

1955. dec. 15. „Örömmel olvastam, hogy az ör*ek* ifjú H. J. irodalmi tanulmányaiból egy kötet orosz nyelven is meg fog jelenni a jövő évben."

1955. dec. 25. „Az irodalmi hírt a SzNépben olvastam, az Akadémiának tervbe vett kiadványairól szólt. Persze egy kicsit módosítottam rajta, Shaw elmés mondásának szellemében, bár újságíró nem vagyok: »Az újságíró olyan ember, akinek megvan az a tehetsége, hogy mindent csak úgy tud megírni, ahogy nem történt meg.« Hát nem lesz baj, ha csak magyarul jelenik is meg a könyv!"

Horváth János levele Nagy J. Bélának (1956):

Bp., 1956. márc. 4. „Lapod vétele után meglehetős zavaros heteim voltak. Annak a bizonyos (oroszra nem fordítandó) tanulmánykötetnek a – nagyrészt legépeltetett – anyagát rendezgettem, néztem át; majd pedig beadván a Kiadóhoz, fogadtam annak a megbízottját, bizonyos, főkép technikai kérdések megbeszélése végett; nemsokára megkaptam a lektori jelentést (Bóka Lászlóét), annak szerény kívánságai nagyobb részét nyúgodt lelkiismerettel teljesíthettem, kisebb részét azonban szükségtelennek ítéltem (Bóka t. i. azt célozta, hogy holmi elfogult kritikusok ne köthessenek bele egy-egy mondatomba). Bóka és a Kiadó ebbeli álláspontomat elfogadták. Most már a napokban még egyszer eljön a kiadó megbízottja, s amint közölték velem, valószínűleg már ebben a hónapban megkezdik a könyv kinyomását (ill. a szedést). – Efféle gondok menthetik részben levelezésbéli hanyagságomat, nemcsak te »feléd«, hanem általjában. Margittai komisz hírek kedvetlenítettek, lekötötték figyelmemet. Mindezeket megfelelő keretbe foglalta az időjárás, mely miatt már vagy 5 pénteken nem jelentem meg az Erzsébet-beli szerény összejöveteleken. (A Bandli-beliek[16] utódain.)"

Nagy J. Béla levelei Horváth Jánosnak (1956):

1956. márc. 7. „A nyomdákkal, kiadókkal most sok a baj. Örülök, hogy az irodalmi tanulmánykötet dolgában nem volt semmi különösebb fennakadás, és nem kellett a könyvet »oroszra fordítani«. Bóka nyilván tapintatos lektor volt. A Művelt Nép kiadónál megjelenik a Nyelvművelő című kötet [LŐRINCZE szerk. 1956], én is írtam bele a nyelvhelyességi ba-

[15] A jó, öreg kocsmáros című versben Petőfi ezt írja: „Mindig későn fekszik, mindig *idején* kel". A levélben szereplő *időben* Nagy J. Béla tréfája lehet, aki jól tudta, hogy barátja helyteleníti e szóalak használatát *idejében* helyett. Kettejük véleménye ebben megegyezett, amint erről két levélrészlet is tanúskodik: Nagy J. Béla, 1954. márc. 22. és Horváth János, 1958. febr. 12.

[16] A Bandl Sándor-féle Vas utcai vendéglőben voltak a rendszeres találkozók.

bonákról. [NAGY 1956a.] Egy bibliai idézetet törölt belőle Lőrincze szerkesztő (»Aki magát felmagasztalja« stb.), pedig de jó lett volna! No, azért mégis maradt benne bibliai idézet! […]

Szemere Gyulának is választ írtam a MNy.-be, most jelenik meg. [NAGY 1956b.] Ebből nem húztak ki semmit. […]

A nyelvet és a stílust én is állandóan figyelem és jegyezgetek. Szép gyűjteményem van, de nagyon köszönöm a kiegészítő érdekes adatokat. Minden egészséges nyelvérzékű ember mulat vagy bosszankodik ezen a divatos stíluskórságon. […]

Én is baccalariussá töttem magamat, mások pediglen candidatussá tőnek, s utóvégre ez is valami, mert 472 forinttal jár havonként, ámbátor kettő a postásé belőle."

1956. ápr. 2. „A *zöm*-re éppen most csíptem el egy jó példát Fehér Klára cikkében: »*zömében* polgári-értelmiségi és paraszti származású íróink« (SzNép, ápr. 1., 5. lap). A *tűnik* pedig már tősgyökeres magyarságnak *tűnik!* De a *bizonygat*-tól megijedtem, mert eddig nem olvastam hibáztatását, és magam is éltem vele. Mindjárt utánanéztem, és úgy látom, nem rossz, nem is új. Jelentése: *bizony* szóval erősítget. Hasonló alakú, szintén régi szavak: *háborít, háborgat; hunyorít, hunyorgat; nyomorít, nyomorgat; igazít, igazgat; édesít, édesget;* a népnyelvben *csinosít, csinosgat* is."

1956. ápr. 11. „Vargha Damján meghalt. Hegyeshalomban élt, özvegyasszony testvérénél. 370 Ft volt a nyugdíja, hír szerint. (Ezt ugyan nem értem, hogy ilyen keveset adtak neki, egyetemi ny. r. tanár létére, mert pl. Prohászka Lajos körülbelül annyit kap, mint én, vagyis nyolcszáz és egynéhány forintot, pedig rövidebb ideig volt egyetemi tanár, mint Vargha Damján.)

De hogy folytassam a beszámolót, Vargha Damjánt hazaszállították szülőfalujába, mert az volt a kívánsága, hogy a szülői házban ravatalozzák fel. 9-én temették el, a templomból persze mint papot. Ott volt a temetésen a püspök is (nem tudom, melyik, a győri-e vagy a szombathelyi, mert nem tudom, Mosonszentmiklós melyik egyházmegyéhez tartozik), azonkívül 26 karinges pap. Négyen beszéltek a sírnál, mindegyik sírt beszéd közben. A tanítványok nevében egy ősz hajú ember búcsúztatta. […]

Mostanában írta Vargha Gyula fia, Zoltán, aki nekem tanártársam volt a Markó-reálban, hogy az 53-ban elhunyt Balogh Jenőt is kitették az Akadémiából, de hogy milyen formában, azt nem közölte velem."

1956. ápr. 19. „Ma az Új Ember című katolikus hetilapban is olvastam tudósítást Damján haláláról. […] Én még Székesfehérvárról ismertem szegényt, mert én is akkor tanárkodtam ott, amikor ő. Húga igen derék asszony lehet, mert bizonyára sokat kellett dolgoznia, hogy megélhessenek, pedig már ő is hetven év körül jár. […]

Lőrincze azt ígérte, hogy ha eljön pátriájába, elhozza az album képeit is, megmutatja. Azt is írta, hogy Lazacz[17] haragszik Dezsőre, azért nem írt a könyvbe, bár fölkérték."

1956. ápr. 25. „Csakugyan már régóta tartozom a MNy.-nek a Helyesírásunk időszerű kérdéseiről írandó ismertetéssel." [NAGY 1957b.]

1956. jún. 7. „Ma kaptam meg egyszerre a levelet és a drága, 80 forintos ajándékot. [HORVÁTH 1956a.] Nagyon hálásan köszönöm mind a kettőt".

1956. jún. 20. „Éppen most olvastam a Riedl [Frigyes]ről szóló szép megemlékezést. [HORVÁTH 1956b.] Én őt már nem hallgattam, de őnála tettem doktorátust Fináczy [Ernő]n és Medveczky [Frigyese]n kívül."

[17] Lazacz Laziczius Gyula beceneve volt.

Horváth János levelei Nagy J. Bélának (1956):

Bp. 1956. jún. 21. „Tanulmány-kötetemben legjobb, amit nem én írtam benne: l. a 621−622. lapot![18] [Horváth 1956d.] Abból tanulhatsz fogalmazni!”

Káptalanfüred, 1956. júl. 22. „Juliskáék[19] is nagy megelégedéssel járták meg a Felvidéket. Körmöcbányát, sajnos, elkerülték, »ifjúságunknak tündérországát«. Pedig oda magam is szívesen elröppennék szétnézni, bár bizonyára nincs ott már senki ismerősöm. Már-már mindenütt magam maradok: el-nesztor-odok.

Nagy dolgok történnek a világban, amikből hiszékeny emberek még nagyobbakra következtetnek. Holott, mire közölték velünk, már minden megtörtént, aminek a dolgok környűlállása szerint meg kellett történnie. Egyszer írt róla az újság, aztán elhallgat, mintha magyar embert nem érdekelné az, ami az országában történik. A Zsimninzsipao helyi hírei mindenesetre jobban érdekelnek. Különben pedig a postánk újabban rendetlenül jár. A levélhordónk (egy ezredesné!) szabadságra ment, s valami ifjonc helyettesítené.”

Káptalanfüred, 1956. aug. 18. „Levelet kaptam Eckhardt [Sándor] barátunktól. Megrendítő hírt közöl: Dezsőnek ellopták a kalapját az Erzsébetben, (lábj.: Szerencse, hogy Kubínyi művészi ecsetje megörökítette!) s e miatt megszüntet minden kapcsolatot ezzel a helyiséggel. Már a Kruzsok sem ott jön össze, hanem a Belvárosi kávéház emeleti termében. Veszélyben forog a mi pénteki erzsébetezésünk is. Majd meglátom, mit eszelhetek ki a helyett.”

Nagy J. Béla levele Horváth Jánosnak (1956):

1956. dec. 14. „Reméljük, hogy az egész család a házzal együtt épségben van, mint mi is.”

Horváth János levelei Nagy J. Bélának (1956):

Bp. 1956. dec. 18. „Kedves Barátom! Örömmel vettük, s köszönjük a rég várt híradást. Magunkról is körülbelől ugyanazt mondhatjuk. Megvagyunk, »post tot discrimina rerum«.[20] […]

Dezső a kandid. díj miatt tegnap készült patáliát csapni az Akadémiában. Bizonyára meg is tette. Majd meglássuk, milyen eredménnyel.”

Bp. 1956. dec. 31. „KB! »Egy esztendő a másik sírját ássa: Gyilkolják egymást, mint az emberek!«”[21] Én azalatt arról kívánlak értesíteni, hogy D. barátunk hasonló vérfürdőt rendezett az Akadémiában, s olyan alaposan szétvágott a hanyag bürökraták közt, hogy most már állítólag minden elmaradt pénzt megküldtek a városmányosoknak. D. arra kér, hogy ha te is megkapod az illetményedet (kandid. díjon felűl), légy szíves őt, vagy engem értesíteni.”

Nagy J. Béla levelei Horváth Jánosnak (1957–1958):

1957. jan. 4. „Én mint afféle tudatlan akadémikuss nem tudom, milyen illetmény illet meg engem. Dec. 20-án megkaptam a nov.−dec.-i kandidátusi díjat, a januárit máig nem.

[18] Egy példa az itt szereplő idézetek közül: „Stílusát regény- és drámaíróink részint tudatosan, részint tudatlanul követték.” (Egyetemi hallgatók magyar irodalomtörténeti dolgozatairól.)

[19] Juliska: Horváth János leánya.

[20] Vö. Vergilius, Aeneis: „per tot discrimina rerum”.

[21] Petőfi Sándor, Bucsú 1844-től.

Jan. 2-án háromezer forintot kaptam, a csekkszelvényre ez van ráírva: MTA-tól segély. Ez az összeg tán három hónapra szól (nov., dec., jan.), a kanditátusi talán megszűnt. Dezsőnek is megírom ezt, hogy megköszönjem »fellépését«."

1957. ápr. 22. „a *simon* a csibésznyelv szava, jelentése *nem, nincs* (l. Bárczi: MNy. 28:87). [BÁRCZI 1932.] Dezső egyszer ezt írta nekem: »Munka−simon. Nem megyek semmivel semmire.«"

1957. aug. 30. „hétfőn elindulok egyhetes nyelvjárástanulmányi útra Hevesbe és Borsodba. (Tíz év óta nem láttam két testvéremet!)"

1957. dec. 21. „Középiskolai tanárok ugyanis most 1400 Ft-tal mennek nyugdíjba, én pedig csak 850-et kapok. Ilyen különbséget tesznek régi nyugdíjasok és újak között."

1958. jan. 16. „Kiadnak itt egy népművelési könyvet, s annak a kéziratát kell átnéznem stílus és helyesírás szempontjából. Sokan írták, majdnem 300 gépelt lap, és mozgalmi zsargonban van írva, nagy örömemre. Jan. 15-éig kellett volna átnéznem, de máig se fejeztem be. […]

Szétbombázott helyesírási szótáram nem fog megjelenni sem az idén, sem később, mert már nem »korszerű«. Nincsenek benne ilyen szavak: *munkásfiatalok, parasztfiatalok, orvos-, tanár-, író- és tudósfiatalok*. De megvették tőlem a megmaradt levonatokat, alapul a kiadandó nagy helyesírási szótárhoz. Ez a szótár már *ésszerű* lesz, az enyém csak *észszerű* lett volna. Milyen jó, hogy ma már mindegy, akár *kosszerű,* akár *koszszerű!*"

Horváth János levelei Nagy J. Bélának (1958):

Bp. 1958. febr. 12. „Igyekszem azonban a langue-nyelvet a parole-lal összeházasítni, hogy ebbéli újabb tanulmányaid alapján támadt igényeidet kielégíthessem. Mert hogy *igényes* vagy és *leinformálható,* az bizonyos, jóllehet csak akadémiku*ss*nak mondod magadat. Szótárad azonban nem lesz sem kor-, sem ésszerű, mert nem lesz benne pl. ez a néhány legmaibb adat: év ki, év be; napról mára; *hibát vét;* pálfordulva; *fehéren-feketén;* zöld útat nyit; *egyből;* győzködni valakit; a Petőfi-szülőház; *időben* (= idejében); *magabiztosan* versenyeznek; *saját talpon* állunk; az élet egy sor területén; térítésmentes főétkezés; a kortársi irodalom; hol mindenütt; a feladat rendkívűl feszített volt; gyakorlatilag megszűnt létezni, et sic porro. […]

A Nyr-beli cikkedet [NAGY 1957a] üstöllést elolvastam, csudálva rettenetes türelmedet és circumspectiódat, mellyel újabb és újabb nehézségeket vonsz be vizsgálódásodba, még az én szegény kis mondatom »*helyes*írását« is figyelmedre méltatva.[22] Sajnos, én nem írok helyesen, csak úgy vaktából, ahogy jön, s hol így, hogy úgy. A vessző, pontosvessző, meg a pont nekem jobbára csak ritmikai határjelek, melyek többé-kevésbé felfüggesztik a beszéd hangfolyását, illetőleg jelzik a beszédbeli szusszanásokat; a vessző csak annyira, mint egy belédobott kavics a patakét, a pontos vessző már-már mint valami zsilip, a pont pedig a torkolatot »képezi«. Magad is »szüneteket« emlegetsz, miket elől-hátul egy-egy nyomaték is érzékelhetőbbé avat. Egy helyt »gondolatjel*e*t« mondasz; szándékosan? – Én kérdője*l*t, felkiáltóje*l*t stb. mondok, ad normam: »je*l*t ád« − »életje*l*t ád« stb. Még ebben

[22] Utalás Nagy J. Béla tanulmányának e részletére: „Érdekes a következő mondat: »Régen, *lehet, hogy* túlbecsülték« (Horváth János: Magyar versek könyve, 2. kiadás 768). Itt az első vessző a szünetet jelöli. Ha elhagyjuk, így értheti az olvasó a mondat elejét: *Régen lehet.*" (NAGY 1957a: 416.)

a cikkedben nem kellett szólnod a zárójelről; én csak azt szeretném tudni, a zárójel bezáró fele egy értékű-e a ponttal, vagy utána kell-e tenni a pontot: így-e: (−.), vagy így: (−). ?

Podmaniczky [Frigyes]-példádon és társain még unokáim is derültek. Ez se kutya: »18 éven felüli férfi anyagmozgató segédmunkásokat felveszünk«. − »Felvételre keresünk gyengeáramú elektromérnököt.« − »26 éves hadirokkant hozzáillő nővel megismerkedne.« − »36 éves, hat láb magas, rettenthetetlen, elvált mérnök megismerkedne…« − »Elvált férfi nősülne; lakás nincs, gyerek van.« − »Jó megjelenésű férfi megismerkedne hozzáillő hölggyel vagy asszonnyal.«"

Bp. 1958. ápr. 16. „Eckhardtak a *szívével* volt baja. Sok izgalmon ment keresztül: szegény Ferencnek a halála, majd a Ferenc özvegyéé; Ferenc fia pedig le volt tartóztatva; az apja temetésére kiengedték; azután vissza; most már, úgy hírlik, végképp kiszabadult. Hallom, hogy Eckh. barátunk már kijár, sőt bejár az egyetemre; de taxin megy be, s ha igaz, a felesége mindig érte megy. Ez, sajnos, nem mutat megnyugtató állapotra. *Vérnyomása* magas volt, erősebben *el is hízott*. Kitűnő orvos-fia gyógyítgatta és látja el életrendi tanácsokkal. Kívánom neki is, hogy »Legyen úgy, mint régen volt«. – E vers szövegét csak Erdélyi népköltészeti gyűjteményéből (I. 345. sz.) ismerem. [Erdélyi 1846.] A másik lapon kiírom ottani egész szövegét."

Nagy J. Béla levelei Horváth Jánosnak (1958):

1958. febr. 20. „ Igyekszem eltanulni a dolce stil nuovó-t, pálfordulva, hogy az írásban én is selbstsicher lehessek, jahraus, jahrein. Ezért meg is szereztem Fónagy Ivánnak és Soltész Katalinnak A mozgalmi nyelvről című füzetét. Csak Lőrincze Lajos jóvoltából sikerült megkapnom, mert már elfogyott. Látom, hogy a jó szándékú szerzők maguk is »mozgalmas« nyelven írnak, a pártértekezletet például »mozgalmi megnyilvánulásnak« nevezik. Már régebben megfigyeltem, hogy először a »nyilatkozat« helyett kezdték ezt írogatni: *megnyilatkozás* (abban az értelemben, hogy hozzászólás), most pedig már amit mondunk vagy teszünk, az mind *megnyilvánulás* lett! A Magyar Tudományban is ezt olvastam: »Régi kedves lapjában egymás után jelentek meg bölcs *megnyilvánulásai*« (1956., 272).[23] Én se levelet írok most, hanem megnyilvánulást!

A Népszabadságnak tegnapi számában Héra Zoltán ismertette az új, pártszerű magyar irodalomtörténeti kézikönyvet. Ki ez az elvtárs? Ezt írja egyebek között: »e révén a mélyebb elemzés révén«! Hát e nyomán a szerkezet nyomán nyugodtan megállapíthatjuk, pardony!, leszögezhetjük, (das muss festgenagelt werden), hogy elvtársunk megsütheti a magyar nyelvérzékét, ha nem érzi, hogy azokat a névutókat vagy névutóféléket, amelyekben birtokos személyrag van, nem lehet úgy megkettőztetni, mint a többi névutót (ez által a mélyebb elemzés által), mert azok a névutók birtokviszonyban vannak főnevükkel: e mélyebb elemzés révén, nyomán, alapján. […]

Hogy a *Régen* után a vessző a szünetet jelöli, azt én mondom is azon a helyen; éppúgy szünetjel itt a vessző, mint Madách verssorában: »Az első, költemény.«[24] Azt is mondtam a MNy.-nek előbbi számában [Nagy 1957b], hogy a helyesírási szabályzatot szótárával együtt tökéletesen nem tudja senki, most pedig arra hivatkoztam, hogy nem lehet minden apróságot szabályozni, egy kis szabadság is jár annak, aki ír. A nyelvben sok

[23] Nizsalovszky Endre, Szladits Károly.

[24] Madách Imre, Az ember tragédiája, XII. szín.

ingadozás van. Már a TMNy. említ ilyen példákat: jelt v. *jelet, helyt* v. *helyet, ólt* v. *ólat* stb. (275). Én *jelt* adok, és *helyt* adnék a kérésnek, ha miniszter volnék (der Bitte Raum geben), de *jelet* teszek valahová, és *helyet* adok valakinek magam mellett a padon. Az 1938-i szabályzatban így van: *hiányjelt* (12. l.), az 1902-iben pedig *felkiáltójelet* (195. pont), *gondolatjelet* (a 202. pontban kétszer, így a 203. pontban is), de *kötőjelt* (207. pont). Az 1922-i szabályzatban mindenütt csak *jelt* az 1−8. kiadásban, a 9−10. kiadásban meg mindenütt csak *jelet*. Mindegyik jó. A zárójel azonban még csak ezután kerül sorra."

1958. ápr. 20. „Köszönöm az Eckhardtról szóló híradást. Ez a legrészletesebb tudósítás, amit eddig kaptam felőle. Nagyon örülök, hogy jobban van, mert az, hogy már megtartja előadásait az egyetemen, mégis csak a gyógyulás jele. Azt nem tudtam, hogy kitűnő orvos fia is van; ez szerencse a bajban. Eckhart Ferencet sem ismertem személyesen. Ugye testvérek voltak, de miért írták különböző módon a családnevüket?"

Horváth János levele Nagy J. Bélának (1958):

Bp. 1958. máj. 15. „Sok minden jött közbe. Egyebek közt a Gondolat-kiadó akadékoskodása az Irod. Népiesség c. kötetem körül. [HORVÁTH 1927.] Készült u. i. ennek a kiadására. Egy jó félévig ült rajta, végre megkötötte velem a szerződést [1958. márc. 26.]. Ez meglévén, el kezdett unszolni, hogy hagyjam ki a könyvből (vagy cseréljem fel mással) a többször előforduló *népfaji* szót. Azt pedig én nem is a magam nevében használtam, hanem a népiesség egykorú elméletíróinak a gondolkodását ismertettem azzal. Szerintök u. i. a népiesség feladata a népfaji műveltségi hagyományok őrzése, mentése. Az első egy-két helyen átváltoztattam ezt az »öröklött műv. hagyom.«-ra, de végig erőltetni ezt a kifejezést az igazi, tőlök is idézett helyett nem voltam hajlandó. Erre azt mondták, tegyük ezt most félre, várjunk vele; vegyük elő az Irod. Műveltség kezdeteit. [HORVÁTH 1931, 1944.] A válaszra közeli határidőt tűzve ki nekik, beleegyeztem, jól tudva azonban, hogy holmi kolostori és vallásos irodalom még kevésbé felelhet meg az ő mai hivatástudatuknak. Néhány nap múlva jelentették is (minden megokolás nélkül), hogy ezt sem adhatják ki. Erre minden korábbi megállapodásunkat érvénytelennek jelentettem ki, s minden kapcsolatot megszakítottam velök. Mindez részemről higgadtan ment, de a soká elhúzódó függő helyzet naplopásra kényszerített.

Mikor te említett leveledet megírtad, szegény Kornis Gyula már nem élt. Ápr. 19-én temették. Dezsőtől hallottam, mert ő ott volt a temetésen. Újságba persze nem tették ki a hírt.

Eckhardt Ferenc Sándornak testvérbátyja volt. Ő Eckhart-nak írta a nevét, talán megkülönböztetésül egy hasonló, de *dt* írású név tulajdonosától. Ezt azonban csak magam gondolom. – Sándor most már egészen jól érzi magát, de a fia »kikapcsolódást« szorgalmaz; az meg is lesz őszre; alighanem szabadságot, vagy nyugdíjazást fog kérni. Sokat is dolgozott, s dolgozik is folyvást. Nehéz dió lenne az utódlás kérdése az egyetemen, azért inkább a szabadság-kérést ajánlják neki a jó emberei."

Nagy J. Béla levelei Horváth Jánosnak (1958–1960):

1958. máj. 18. „Szegény Kornis halálának hírét még aznap közölte velem Prohászka Lajos, ő pedig közös orvosuktól, Perémy Gábortól tudta meg. A piaristák gondoskodtak temetéséről, bár kilépett közülük."

1958. jún. 10. „Az Irodalomtörténet énnekem nem jár, ennélfogva Barta János vétkének nagyságát nincs módomban *felmérni,*[25] de az I. OK.-ban olvastam, hogy Horváth János *jelentős jelenség* az irodalomtörténetírásban, ámbár nem előfutára a szocialista realizmusnak, és nem vette észre, milyen szerény tehetség Vargha Gyula és Herczeg Ferenc. [Bóka 1958: 297, 300.] Garabonciás Dezső barátunknak azonban vasárnap meg lehetne mondani, hogy mivel kiváló cikkének tanúsága szerint sikeresen foglalkozik orvostudománnyal is, egy-egy szemet adhatna az általa készített fiatalító pirulákból az ünnepelten *túl* más koros barátainak is. Ha nem ad, van egyéb *megoldás* is. […]

[K]ellő természettudományos és matematikai műveltséggel is *rendelkezünk* […].

A *túl* most nagyon divatos a *kívül* és a *felül* helyett, pl. […]: »Remélem, hogy a megindulás örömén *túl* az értékelés öröme ugyanakkora lesz.«

A *győzködik* igéről Balassa szótára azt mondja, hogy elavult, jelentése pedig: versenyez, küzd valakivel (Nyelvtörténeti Szótáram, sajnos, nincs). A Tájszótár egy adatot közöl a Dunántúlról *küszködik* jelentéssel: győzködött a görccsel (a vajúdó asszony). A Szabad Népből jegyeztem ki régebben ezt a mondatot: A falu vezetői vitatkoznak, egyik győzködi a másikat (1955. március 2., 2. lap). […] Az újságírók alkalmasint a népnyelvből ismerik ezt az igét, de nem bizonyos, hogy jól használják tárgyasan, így: győzköd vagy meggyőzköd valakit!"

1958. júl. 11. „Nagyon köszönöm a léleküdítő olvasmányt." [Horváth 1958.]

1958. júl. 25. „Szegény Farkas Gyulát én is nagyon sajnálom. Meglepett halála híre."

1958. szept. 29. „Az a névtudományi konferencia a meghívó szerint esztergomi kirándulással fejeződött be. Énnekem is el kellett volna oda zarándokolnom, mert 1905 szeptemberében ott voltam községi alreáliskolai helyettes tanár, még csak szakvizsgával, mivelhogy akkor kapósak voltunk, kevés lévén a francia szakos. […]

Szegény Farkas Gyulával én az Erzsébetben ismerkedtem meg, amikor még Dezsővel együtt oda jártam ebédelni."

1958. dec. 1. „De hogy visszatérjek Körmöcre, én 1907-ben és 1908-ban tanárkodtam ott másfél évig."

1958. dec. 14. „[M]ikor engem 1928. február elsején áttelepítettek a Tanárvizsgáló Bizottság hivatalába, a Markó-utcai reáliskolának VIII. osztályában éppen magyart tanítottam, és Galamb Sándor barátunk vette át tőlem az osztályt."

1959. márc. 3. „Azt a *Horváth Jánosról* című gyűjteményes füzetet már a MNy.-nek decemberi számában hirdették a borítékon a Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai között (99. szám). Ez is késedelmesen jelent meg.[26] […]

Azt se tudom, szeptember elején beküldött cikkem (A Péter tyúkja) benne lesz-e Dánielly együtt[27] az idei első számban, mert még nem kaptam belőle korrektúrát." [Nagy 1959.]

1959. ápr. 5. „Élveztem az ódai stílről szóló tanulmányt[28] (az én tyúkom a következő számra maradt). Külön örültem benne a *páthoszszerű* írásmódnak, mert én ellenzem az effélét: *éssszerű*. […]

---

[25] Barta 1958. − Horváth János 1958. június 24-én volt 80 esztendős; több köszöntő írás jelent meg ez alkalomból (Magyar Nyelv 1958. 2. szám). Nagy J. Béla A nyelvművelő Horváth János címmel írt tanulmánnyal vett részt ebben az ünneplésben (Nagy 1958).

[26] A levélben említett gyűjteményes füzet: Nagy–Kovalovszky–Bóka–Pais 1958.

[27] Utalás Horváth János Berzsenyi költői nyelvéről írt tanulmányára (Horváth 1959).

[28] Lásd az előző jegyzetet.

Prohászka Lajos levele szerint szegény Melich János megint tüdőgyulladásban fekszik, el is esett!"

1959. ápr. 14. „A szólás és a *biz'azt* kifejezés magyarázatát meg is kellene írni; a MNy.-ben kis cikk lehetne belőle. […]

A másik kifejezés is érdekes, és magyarázatra szorul. A *biz'azt* lehetne a *bizony* alakváltozata (mondják így is: *biza, biz'ott*), de feltűnő, hogy *biz'* nélkül is van *azt*. Csűry szótárában olvasom ezt a példát: »Dolgoztunk *azt* mi(n)k is eleget« (I, 53)."

1959. máj. 19. „A kiejtést bizony sokszor jelölni kellene, mivel nem mindegy, hogy *sát*-ot! írok és mondok-e vagy *sahot*ot. Újságban már olvastam így is: *saht* (ejtsd úgy, mint *Schlacht?*). Melyik az a *h* végű jó magyar szó, amelyik nincs meg sem a 89. pontban, sem a szótári részben? Azért kérdezem, mert kíváncsi volnék rá, megvan-e az én gyűjteményemben. A *rác* ott van a szótárban, de nincs Ráczcal, Rátzcal, Tóthtal stb.

A *fűrj* meg *fürj* lett az új lenyomatban. Benkőnek ezt írtam: Az ilyen fölösleges változtatásokkal csupán azt igazoljuk, hogy helyesírásunk sorsa attól a puszta véletlentől függ, kik szavaznak a bizottságban."

1959. jún. 30. „1957-ben írtam néhány sort a *kétágú* szóról (nem volt egy lapnyi se); ezért 38 Ft-ot számítottak ki, s 1 Ft adót vontak le belőle. A majdnem 8 lapnyi cikknek pedig 476 lett a szerzői díja, s ebből 7 Ft ment le adóra." [NAGY 1957c, 1959.]

1960. jan. 26. „Annak idején bizonyosan megírtam, hogy az új nagy helyesírási szótár szerkesztését rám akarták bízni, de nem vállaltam, mert a mostani szabályzathoz kellett volna mindenben ragaszkodnom, ez pedig nem egy dologban ellenkezik tudományos meggyőződésemmel. Tehát úgy egyeztem meg a helyesírási bizottsággal, hogy átengedem nekik anyaggyűjtésemet, és részt is veszek a munkában, szerkesztő azonban nem leszek. Az Akadémia erre megvette az ostrom alatt a Franklin nyomdájában elpusztult nagy helyesírási szótáram korrektúra-íveit tízezer forintért. Az összeget két részletben kaptam meg 1957 vége felé (tehát még akkor, mikor a nyögdíjasokat nem büntették meg a mellékkeresetekért)".

1960. ápr. 11. „Március végén megkaptam a gyászjelentést kedves barátunk, Szabó Miklós elhunytáról."

1960. máj. 3. „Ma délelőtt adtam föl előbbi lapomat, és délben már hozta a postás a kívül is szép, belül pedig különösen érdekes ajándék könyvet. [HORVÁTH 1960.] Nagyon hálásan köszönöm."

1960. június 19. „Lőrinczétől már kérdeztem, hogyan van a Voinovich-féle legújabb kiadásban a Toldinak az a sora, amely Lehr kiadásában így szól: »A nap ment utána a kék *egen u*szván« (VII, 3). Azt felelte, hogy ott *égen* van (és *ú*szván), de a Jegyzetek között meg van említve, hogy az 1854-i és az 1858-i kiadás szerint *egen*. Azért kérdeztem ezt, mert az én birtokomban levő két kiadás így közli: *égen* és *u*szván, mert erre rímel: p*u*sztán (a Franklin 12 kötetes és 5 kötetes kiadása). De Csűry szótárából is látom, hogy a Szamosháton is így mondják: *egenn!* Nem tudom, Arany ingadozott-e, vagy a későbbi kiadók változtatták meg a szöveget."

Horváth János levelei Nagy J. Bélának (1960):

Bp. 1960. okt. 22. „Elképpedve látom, hogy legutóbbi, még válaszolatlan lapod szept. 1-én kelt! Közben sok nem kellemes dolog történt, s egyebek is kedveztek heverésző haj-

lamaimnak. Ne vedd rossz néven, mert e halogatásnak részben a Nyelvőr legutóbbi, szept. 3-i számában szóbahozott értelmezési tanakodás is része volt. A »jelző, vagy állítmány«? kérdéshez te is hozzászóltál, s neked készülök megírni azóta azt, amit most írok meg.

A »September végén«[29] 2 sorát én, prózára írva, kezdettől fogva így értettem:

»Ifju szivemben még benne virít a lángsugarú nyár – S még (Sőt még) benne virít az egész kikelet.« Szóval: az *ifjú* a *szívemben* jelzője, a *még benne virít* pedig, mind a két mondatnak állítmánya, az első mondat alanya a *nyár,* a másodiké a *kikelet.* Az elrendezés a *közölés* módjára történik: a közös mondatrész (állítmány) a második sor elején van, a párhuzamos mondatrészek (a két mondat alanya) az első és második sor végén helyezkedik el, de – s ez a különbség az igazi versbeli közöléshez képest – nem rímel egymással! – Ezt a szerkezetet már Lehr, s még inkább Kardos Albert pedzette (MNy. 1906), amikor én már éppen azzal foglalkoztam (Tanulmányok, 571. l.). [Lehr 1906a, Horváth 1956c.] Sőt, úgy emlékszem, Gombocz útján Lehr is tudomást szerzett fenti értelmezésemről, s olyasmit mondott rám hogy nem vagyok éppen szamár ember. […]

Ma már vége ilyen »jövedelmeknek«, könyvet nem adnak ki tőlem, vagy új kiadásra (mint avultat, nem-marxistát), nem fogadnak el. Írni pedig újat már nem tudok. Majd csak megleszünk valahogy!"

Bp. 1960. nov. 17. „Köszönöm szíves ajánlkozásodat. De ha már kellő időben nem jelentkeztem, ne terheljük vele a Nyr. »hasábjait«. Különben is, ha Katona Piroska cikke [Katona 1960] eszedbe juttatta a *közölést* (egész jó cikkecske az!), mondhatja valaki, hogy én is csak most eszméltem rá ily magyarázat lehetőségére. – *Közted és köztem* aligha lesz véleménykülönbség abban a hozzászólásban!

Melich, a legutóbbi hírek szerint, jól van."

Hivatkozott irodalom

Balassi Bálint 1951. *Balassi Bálint összes művei* 1. Sajtó alá rendezte Eckhardt Sándor. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Barta János 1958. A mester nyomában (Horváth János nyolcvanadik születésnapjára). *Irodalomtörténet* 46: 193–207.

Bárczi Géza 1932. A „pesti nyelv". *Magyar Nyelv* 28: 85–96.

Benkő Loránd 1953. *A magyar* ly *hang története.* Nyelvtudományi Értekezések 1. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Benkő Loránd szerk. 1955. *Helyesírásunk időszerű kérdései.* Nyelvtudományi Értekezések 4. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Bóka László 1958. Horváth János köszöntése. *A MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei* 12: 297–302.

Buzás Dezső 1942. Keresztül. *Magyarosan* 11: 83.

Erdélyi János 1846. *Magyar népköltési gyűjtemény 1. Népdalok és mondák.* Beimel József, Pest.

HJIKM. V. = *Horváth János irodalomtörténeti és kritikai munkái* V. Szerkesztette Korompay H. János és Korompay Klára. Osiris Kiadó, Budapest, 2009.

HJIM. = *Horváth János irodalomtörténeti munkái* I–IV. Szerkesztette Korompay H. János és Korompay Klára. Osiris Kiadó, Budapest, 2005−2008.

HJVM. = *Horváth János verstani munkái*. Szerkesztette Korompay H. János és Korompay Klára. Utószó és tárgymutató Kecskés András. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.

[29] Így szerepel a vers kéziratában.

Horváth János 1927. *A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig.* MTA, Budapest. − Második kiadás: Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. – HJIM. III.
Horváth János 1931. *A magyar irodalmi műveltség kezdetei.* Magyar Szemle Társaság, Budapest. − Második kiadás: uo., 1944. − Reprint kiadás: Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. − HJIM. I.
Horváth János 1948. Egyetemi hallgatók magyar irodalomtörténeti dolgozatairól IV. *Magyarosan* 17: 1–5.
Horváth János 1951. *Rendszeres magyar verstan.* Akadémiai Kiadó, Budapest. – Második kiadás: uo., 1969. − HJVM.
Horváth János 1953. *A reformáció jegyében.* Akadémiai Kiadó, Budapest. − Második kiadás: Gondolat Kiadó, Budapest, 1957. − HJIM. I.
Horváth János 1955. *Kisfaludy Károly és íróbarátai.* Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest. – HJIM. III.
Horváth János 1956a. *Tanulmányok.* Akadémiai Kiadó, Budapest. − Második kiadás: Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997.
Horváth János 1956b. Riedl Frigyes emlékezete. In: Horváth 1956a 515−538. – HJIKM. V.
Horváth János 1956c. Egy magyar versbeli mondatképletről. In: Horváth 1956a: 570–601. – Folyóiratban: *Nyelvtudományi Közlemények* 1909. − HJVM.
Horváth János 1956d. Egyetemi hallgatók magyar irodalomtörténeti dolgozatairól. In: Horváth 1956a: 602−622. – Folyóiratban: *Magyarosan* 1945–1946, 1947, 1948. – HJIKM. V.
Horváth János 1958. *Versritmusú szólások a kötetlen beszédben.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 100. Budapest. – HJVM.
Horváth János 1959. Berzsenyi Dániel költői nyelvéhez. Részlet egy „Berzsenyi és íróbarátai" című, megjelenendő tanulmányból. *Magyar Nyelv* 55: 1–7.
Horváth János 1960. *Berzsenyi és íróbarátai.* Akadémiai Kiadó, Budapest. – HJIM. III.
Katona Piroska 1960. „Jelző-e vagy állítmány?" II. *Magyar Nyelvőr* 84: 334.
Korompay H. János 2020. *A nemzeti klasszicizmus jegyében. Horváth János élete és hagyatéka.* Universitas Kiadó, Budapest.
Kubínyi László 1953. A *roh* színnév tulajdonneveinkben. *Magyar Nyelv* 49: 408–419.
Lehr Albert 1906a. Arany-magyarázatok 13. *Magyar Nyelv* 2: 316–321.
Lehr Albert 1906b. Arany-magyarázatok 16. *Magyar Nyelv* 2: 456–459.
Lőrincze Lajos szerk. 1953. *Nyelvművelésünk főbb kérdései. Tanulmánygyűjtemény.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
Lőrincze Lajos szerk. 1956. *Nyelvművelő.* Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest.
Nagy József 1924. Koszó János könyve Fesslerről. *Napkelet* 1924/2: 263−265.
Nagy József 1925. A lelkiismeret. *Napkelet* 1925/2: 50−54.
Nagy József 1926. Két pedagógus. *Napkelet* 1926/1: 155−157.
Nagy J. Béla 1932. Hol van Mucsa? *Magyarosan* 1: 91–96.
Nagy J. Béla szerk. 1939. *Magyar nyelvi olvasókönyv a gimnázium és leánygimnázium V-VI. osztályának.* Franklin-Társulat, Budapest.
Nagy J. Béla 1941. *Magyar nyelvkönyv a gimnázium és leánygimnázium VII. és VIII. osztályának.* Franklin-Társulat, Budapest.
Nagy J. Béla 1951. Helyesírási kérdések. *Magyar Nyelv* 47: 299−310.
Nagy J. Béla 1953. Nyelvhelyességi babonák. In: Lőrincze szerk. 1953: 241–265.
Nagy J. Béla 1954. Simonyi Zsigmond nyelvművelő munkássága. *A MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei* 5/1−4: 503−520.
Nagy J. Béla 1955a. Van-e nyelvhelyesség? *Magyar Nyelvőr* 79: 1−17.
Nagy J. Béla 1955b. Hozzászólás Szemere Gyula cikkéhez. *Magyar Nyelv* 51: 113−119.
Nagy J. Béla 1956a. Arany János nyelvművelése. In: Lőrincze szerk. 1956: 123–129.
Nagy J. Béla 1956b. Válasz Szemere Gyulának. *Magyar Nyelv* 52: 84−89.

Nagy J. Béla 1957a. Az írásjelek alkalmazásának néhány kérdése. *Magyar Nyelvőr* 81: 407–417.
Nagy J. Béla 1957b. Helyesírásunk időszerű kérdései. *Magyar Nyelv* 53: 230–250.
Nagy J. Béla 1957c. Kétágú. *Magyar Nyelv* 53: 479–480.
Nagy J. Béla 1958. A nyelvművelő Horváth János. *Magyar Nyelv* 54: 165–175 és Nagy–Kovalovszky–Bóka–Pais 1958: 3–13.
Nagy J. Béla 1959. A Péter tyúkja. *Magyar Nyelv* 55: 263–270.
Nagy J. Béla – Kovalovszky Miklós – Bóka László – Pais Dezső 1958. *Horváth Jánosról. Méltatások – emlékezések.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 99. Budapest.
Riedl Frigyes 1889. *Arany János: Éjféli párbaj. Poetika és poetikai olvasókönyv.* Lampel Róbert (Wodianer F. és fia) cs. és kir. udvari könyvkereskedés kiadása, Budapest, 145.
Stoll Béla 1953. Szendrői hegedős-ének. *Irodalomtörténeti Közlemények* 57: 231–233.
Smirnyickij, A. I. 1950. A nyelv létezése objektív valóság. *A Nyelvtudományi Intézet Közleményei* 6/1: 20–47. Budapest, 1950. ápr. 4. (Gépelt kézirat.)
TMNy. = Balassa József – Simonyi Zsigmond, *Tüzetes magyar nyelvtan történeti alapon 1. Magyar hangtan és alaktan.* MTA, Budapest, 1895.
Tompa József 1954. Nagy J. Béla 70 éves. *Magyar Nyelv* 50: 221–223.
Zentay Botond 1940. Néhány divatos szó. *Magyarosan* 9: 148–150.

Korompay H. János
ELTE HTK Irodalomtudományi Kutatóintézet

Korompay Klára
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

SZEMLE

Аникин, Александр Евгеньевич, Русский этимологический словарь. Выпуск 1–20.

Рукописные памятники Древней Руси, [később:] Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН; Институт филологии Сибирского отделения РАН, Москва – Издательство «Нестор-История», Санкт-Петербург, 2007–2026. 368 + 336 + 328 + 344 + 344 + 368 + 352 +352 + 383 + 368 +368 + 376 + 376 +384 + 384 + 389 + 392 + 406 + 408 + 428 lap

Az orosz etimológiai szótárirodalomban hagyományosan az egyéni vállalkozások, a szerzői szótárak dominálnak. Így volt ez már a kezdetekben is (Reiff 1835–1836; Šimkevič 1842), a 19–20. század fordulója körül is, amikor az első tudományos igényű orosz etimológiai szótárak készültek (Gorjaev 1892, 1896; Preobraženskij 1910–1914; ennek utolsó, töredékes részét jó harminc évvel a szerző 1918-ban bekövetkező halála után, 1949-ben adták ki a még befejezetlen kézirat alapján), de a 20. század derekán is, amikor a szentpétervári születésű német Max (oroszul: Maksimilian Romanovič) Vasmer Németországban kiadta a máig legrészletesebb befejezett orosz etimológiai szótárt (Vasmer 1953–1958), amely nem sokkal később Oleg Trubačëv fordításában és kiegészítéseivel (Vasmer–Tr.[1], Vasmer–Tr.[2]) Oroszországban és a szláv nyelvű világ-